

2022 – DOSARELE PATRIMONIULUI (CXXI):

Mihalyfalva, satul lui Mihai? - legendele castelului!

- arc peste timp: Mihai Viteazul, Ioan Axente Sever? - efectul proclamației!

2022

Mihai Viteazul

arc peste timp

Ioan Axente Sever

cheia spre râvnitele comori?

Dosarele
patrimoniului (CXXI)

Anul rugăciunii și sfinților isihăști

Castelul din Buia

Mihalyfalva satul lui Mihai? efectul proclamației „Frați români”!

satele Buia și Veseud au declarat „că nu vor mai presta slujbe iobăgești”!

Foto: Martin Rill

1994

Biserica luterană

Boarta

Valea Buii – Centru de rezistență revoluționară!
toți proprietarii acestui castel au pierit uciși mișelește?

Pentru a cunoaște castelul din Buia, prezentăm o imagine aeriană unică (din 1994), pusă la dispoziție pentru cititorii cotidianului „Tribuna”, de istoricul sibian Martin Rill, un neobosit cercetător și mesager al culturii meleagurilor natale.

În lucrarea prof. Ioan Floca - „Habitat și Istorie- zona Șeica Mare-Valea Buii” (Mediaș, 2005) -, regăsim multe informații privind castelul din Buia și Mihai Viteazul, inclusiv o serie de legende privind proprietarii: «Zidurile înegrite de vreme ale acestui castel au ocrotit în urmă cu peste 400 de ani familia voievodului Mihai Viteazul, primul unificator al provinciilor românești - Muntenia, Ardealul și Țara Moldovei - fiind dăruit de principele Sigismund Bathory, împreună cu 14 sate din jur. Dieta ardeleană avea să declare în martie 1598 proprietatea aceasta definitivă și liberă de orice dare, ca răsplată pentru victoriile lui Mihai Viteazul asupra turcilor. Voievodul a vizitat castelul și este foarte sigur că după înfrângerea cardinalului Andrei Bathory din toamna lui 1598 la Șelimbăr, a adus aici multe tunuri și diverse alte arme de epocă capturate. Informația se confirmă prin aceea că în 1848, satele revoltate de pe Valea Buii au sustras de aici vreo 24 de tunuri și alte arme pe care le-au folosit în vremea confruntărilor armate, iar după retragerea în Munții Apuseni au servit aici în rezistența organizată de Avram Iancu și Axente Sever. Nu pot trece apoi peste amănuntul care ne dă și alte informații, anume că până la primirea acestui castel, Mihai Viteazul avea ca loc de adăpostire a familiei sale un castel din Boarta, sat numit pare se din vremea aceea și până târziu prin secolul al XVIII-lea **Mihalyfalva**, ceea ce s-ar traduce satul lui Mihai, adică de la Mihai Viteazul i-ar veni numele. Desigur este și

aceasta o părere de domeniul legendei (la care nu subscriu!) ca de altfel și altele legate de castelul din Buia. Iată câteva din acestea: 1) Una din ele spune că **aproape toți proprietarii acestui castel au pierit uciși mișelește, ca de altfel și Mihai Viteazul**. 2) Călugărițele care ar fi populat cândva castelul ar fi fost pedepsite pentru mari păcate prin încorporarea lor în zidurile ulterioare (superioare) ale castelului (unde au fost identificate oase) și că acestea ar constitui spiritele neliniștite ale castelului; în nopțile cu lună ar umbla și intona cântece tânguitoare. 3) În alta se vorbește de mari comori ascunse în castel, inclusiv una a voievodului Mihai Viteazul, cusută într-o piele de bivoliță, ceea ce căutătorii din toate vremurile n-au aflat. Enigma pare a avea un deznodământ, anume că un castel ca acesta trebuie să fi avut o fântână care însă trebuie identificată și atunci ar putea fi descoperită intrarea, cum s-ar zice, **cheia spre râvnitele comori**. Cum afirma cineva, deocamdată căutătorii n-au găsit decât cranii și oase goale. Ceva foarte important a găsit cu certitudine neamul nostru din comoara Viteazului, **ideea unirii tuturor provinciilor românești, care a rămas un simbol și un îndemn pentru toate generațiile și în cele din urmă a fost consacrată prin actul de la 1 decembrie 1918**».

Istoricul Coriolan Suciu prezintă în „**Dicționarul Istoric al Localităților din Transilvania**”, numirile satului **Boarta** (ung. Mihályfalva, germ. Michelsdorf): 1349 Mihalfalua, 1394 poss. Myhalfalwa, 1504 Mihalfalwa, 1507 Mechelsdorff, 1509 Michelsdorff, 1733 Mihályfalva, 1750 Boarta, 1850 Boarta, 1854 Mihályfalva, Michelsdorf, Boarta. Din simpla lectură, putem deduce că localitatea - aflată la circa 2 km de ieșirea din Calvaser, pe drumul ce șerpuiește pe culoarul Calbei, unind Șeica Mare cu Agnita - **avea numele de Mihalfalua (în 1349) sau poss. Myhalfalwa, încă din 1394**.

În lucrarea prof. Ioan Floca, două capitole sunt relevante pentru prezentarea patrimoniului local pe Valea Buii: „**Instituții ale satelor din zonă, a) Bisericile până la 1918**” (cap.7), respectiv „**Anul revoluționar 1848 - ecoul și participarea populației din zonă**” (cap. 9). Din primul, aflăm reperele istorice ale bisericilor românești (inclusiv contextul constituirii confesiunii greco-catolice): «La începutul secolului XIX s-a produs o revenire, o reîntoarcere la confesiunea Greco-catolică, abandonată în secolul anterior (...) În cele mai multe din sate are loc pe această cale, și o întregire religioasă a comunității românești, de data aceasta în jurul confesiunii greco-catolice; lucrurile par evidente la Boarta, Buia, Calvaser, Ghijasa, Mihăileni, Răvășel, Moardăș, Petiș, Șoala, Șeica Mică, astfel că de rit ortodox mai rămân credincioși doar în Șeica Mare, Agârbiciu, Valea Viilor, Axente Sever, probabil foarte puțin în Motiș și întreaga populație în Veseud, cum s-a văzut foarte refractară la unire. Este interesantă imaginea de ansamblu asupra componenței confesionale a zonei Șeica Mare - Valea Buii, surprinsă de autor la sfârșitul sec. XIX. Extragem din tabel informațiile despre localitățile **Buia** (679 greco-catolici, 109 romano-catolici, 180 Ev. Lutherani, 75 reformați și 35 israeliți), **Boarta** (2 ortodocși, 455 greco-catolici, 11 romano-catolici, 94 Ev. Lutherani, 70 reformați și 18 izraeliți), **Călvaser** (782 greco-catolici, 18 romano-catolici, 3 Ev. Lutherani, 16 reformați și 9 izraeliți) și **Șeica Mare** (273 ortodocși, 549 greco-catolici, 38 romano-catolici, 563 Ev. Lutherani, 3 reformați și 25 israeliți).

De un real interes este subcap.9.b) „**Valea Buii - Centru de rezistență revoluționară**”, în contextul Revoluției de la 1848: «Răspândirea manifestelor a generat mișcări țărănești la

începutul lunii aprilie 1848, care au cuprins și satele românești de pe Valea Buii, iobagii de aici refuzând muncile urbariale și cerând desființarea iobăgiei. **Era efectul proclamației „Frați români”** tipărită la PESTA și răspândită de tineretul școlar. Dintr-un raport trimis din METIȘ de către groful Kalnaky Deneș, aflăm că preotul unit din Buia Ioachim Aron, a citit acea proclamație sătenilor la Biserică și a trimis-o și în alte localități, răzvrătind poporul care refuza acum slujbele datorate domnilor. Raportul informează autoritățile că deși a luat unele măsuri **satele Buia și Veseud au declarat „că nu vor mai presta slujbe iobăgești**, iar pe cine ar mai îndrăzni să le mai îndeplinească îl vor ucide în bătai”. Alarmat că atitudinea sătenilor de aici ar influența întreaga zonă, cere, în numele nobililor, să fie trimisă o companie de cavaleri și măsuri de pedeapsă pentru preot și pentru concepistul Ioan Popovici de la TEZAURIAT, de la care ar fi fost difuzate mai multe exemplare. (...) La 29 aprilie 1848 este expediată o scrisoare, de data aceasta din Buia de același grof Kalnaky Deneș prin care informează pe contele cameral regal că a explicat sătenilor consecințele la care se expun prin acțiunile lor, dar că populația a declarat „că până ce vom primi ordin de la împărat nu vom face robote ori și ce s-ar întâmpla”. Mai radicală pare acțiunea iobagilor din Veseud care amenințau să taie pădurea nobilului Fronius, după cum scrie părinților un oarecare fiu de nobil, într-o scrisoare datată la Sibiu (27 aprilie 1848). Având în vedere prezența în acele zile la Buia a unor delegați din 11 sate învecinate, care au dat și ei un răspuns asemănător, fără a se teme de compania de husași cu care venise Kalnaky la Buia, putem considera că **aici se crease în 1848 un centru de rezistență revoluționară**, acțiunile solidare ale românilor din cele 11 sate explică (...) prezența mai târziu în Buia, a lui Axente Sever. În scrisoarea către contele cameral, Kalnaky, îngrijorat întreabă dacă să aresteze pe preotul Ioachim Aron și pe scribul Ioan Popovici de la Tezauriat și consideră că la Boarta și Buia este necesară o companie de cavalerie. (...) În speranța că grofii proprietari vor fi siliți de împărat să renunțe la robote și chiar la pământul urbarial țaranii iobagi refuză roboatele, revendică pășuni și păduri comunale, ocupate samavolnic de către nobilime în scurgerea vremii».

(va urma)

Marius HALMAGHI

Sursa online:

<https://www.tribuna.ro/stiri/cultura/2022-dosarele-patrimoniului-cxxi-mihalyfalva-satul-lui-mihai-legendele-castelului-arc-pest-timp-mihai-viteazul-ioan-axente-sever-efectul-proclamatiei-167612.html>

În: Tribuna, 15 decembrie 2022